

Красножон Олена Сергіївна - аспірант кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 32-027.21+327.323+323.174

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ ЄВРОРЕГІОНУ «НИЖНІЙ ДУНАЙ»

Важливим аспектом регіонального розвитку країни виступає налагодження міжрегіонального, а також транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами та територіями, що виступає чинником стабільності, додатковим інструментом для досягнення порозуміння між народами, розвитку добросусідських відносин між державами. У становленні та розвитку транскордонного співробітництва в рамках євро регіону «Нижній Дунай» до теперішнього часу можна виділити два етапи. Перший полягав у роботі з установами контактів між місцевими органами влади, визначенням перспектив і умов співробітництва. На другому етапі важливе місце було відведено визначенню кола загальних проблем, пошуку точок дотику інтересів учасників, напрямків співробітництва між ними. Одним із найперспективніших напрямків транскордонного співробітництва в рамках євро регіону «Нижній Дунай» варто розглядати розвиток економічних зв'язків і торгівлі.

Ключові слова: транскордонна співпраця, євро регіон, «Нижній Дунай».

ОСОБЕННОСТИ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ ЕВРОРЕГИОНА «НИЖНИЙ ДУНАЙ»

Важным аспектом регионального развития страны выступает налаживание межрегионального, а также трансграничного сотрудничества между приграничными регионами и территориями, что выступает фактором стабильности, дополнительным инструментом для достижения понимания между народами, развития добрососедских отношений между государствами. В становлении и развитии трансграничного сотрудничества в рамках евро региона «Нижний Дунай» до настоящего времени можно выделить два этапа. Первый заключался в работе по установлению контактов между местными органами власти, определением перспектив и условий сотрудничества. На втором этапе важное место было отведено определению круга общих проблем, поиска точек соприкосновения интересов участников, направлений сотрудничества между ними. Одним из самых перспективных направлений трансграничного сотрудничества в рамках евро региона «Нижний Дунай» следует рассматривать развитие экономических связей и торговли.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, евро регион, «Нижний Дунай».

THE ESPECIALLY OF THE CROSS-BORDER COOPERATION OF THE ODESSA REGION ON THE EXAMPLE OF THE EUROREGION «LOWER DANUBE»

An important aspect of regional development supports the establishing of the inter-regional and cross-border cooperation between border regions and territories, that are like a factor of stability, an additional tools to achieve understanding between peoples, development of good neighborly relations between states. In the formation and development of cross-border cooperation in the framework of the Euroregion "Lower Danube" to date can be divided into two stages. The first is to work with the establishing of contacts between the local authorities, the definition of conditions and prospects of cooperation. In the second stage an important place was given to the definition of common problems, finding common ground interests of the participants, the areas of cooperation between them. One of the most promising areas of cross-border cooperation in the framework of the Euroregion «Lower Danube» should consider the development of economic relations and trade.

Keywords: cross-border cooperation, the Euroregion, «Lower Danube».

Транскордонне співробітництво є чинником стабільності, додатковим інструментом для досягнення порозуміння між народами, розвитку добросусідських відносин між державами, оскільки воно дає змогу вирішити негаразди економічного, соціального характеру, розв'язати проблеми територіальної та комплексно-пропорційної організації депресивних регіонів. У рамках регіональної політики європейських країн приділяється значна увага і фінансова підтримка транскордонній співпраці. Тоді як аналіз процесів регіонального розвитку України констатує наявність негативних тенденцій, зокрема існує ряд проблем, які стоять на шляху розвитку транскордонного співробітництва: законодавча неузгодженість, недостатність повноважень органів регіональної влади та нерозвиненість інституцій цього виду співробітництва, відсутність ефективного фінансового механізму реалізації програм прикордонних регіонів держав-сусідів. Тому вивчення позитивного досвіду й переваг цього співробітництва, а також проблем та перешкод на його шляху є особливо цінним.

Україна має великі потенційні можливості у налагодженні прикордонного співробітництва. Її безпосередні сусіди – Росія, Білорусь, Молдова, Румунія, Угорщина, Словаччина – становлять різне, але в цілому сприятливе зовнішнє середовище для взаємовигідного співробітництва. В Україні 2/3 областей є прикордонними. В умовах неврегульованості міждержавних відносин України із рядом сусідніх держав об'єктивно зростає роль прикордонних регіонів у налагодженні міжнародної співпраці.

Проблемами дослідження прикордонних територій, міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні почали займатися з кінця 80-х років співробітники Відділення Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України (м. Ужгород), а на початку 90-х – співробітники Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса) та інші. Сьогодні широко й активно досліджується тема транскордонного співробітництва та його найвищої організаційної форми –єврорегіонів. Автори виділяють різні типи, структуру та основні характеристики цих елементів. Питання регіональної політики, діяльності єврорегіонів, транскордонного співробітництва, його напрямів, позитивних ефектів та інших особливостей висвітлюються в працях таких вчених, як Долішній М. І., Луцишин П. В., Луцишин Н. П., Лендел М. А., Беленький П. Ю., Мікула Н. А., Матвеев Є. Е., Макогон Ю. В., Мокій А. І., Студенніков І. В., Вавринюк А. В., Долішній М. І., Малиновська Ю. М., Писаренко С. М., Нагірна В. П. та ін.

Стосовно поняття транскордонного співробітництва, то дослідники виділяють різні за формою, але однакові за суттю його трактування. Так, найбільш вживаним дослідниками є визначення: транскордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів діяльності, котру здійснюють на регіональному рівні. Транскордонне співробітництво має низку особливостей, що визначені наявністю кордону й необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і вирішенням екологічної безпеки, ширшим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав [9]. Також під транскордонним співробітництвом розуміють інтенсивне прикордонне співробітництво в усіх сферах життя та господарську форму, яка сприяє покращенню регіонального розвитку, активному включенню країн у сучасні інтеграційні процеси [7, с.35].

Найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які, здебільшого, носять неформальний характер та спрямовані на спільні дії у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. Однак, найпоширенішою формою транскордонного співробітництва виступають єврорегіони. «Під поняттям єврорегіон слід розуміти певне законодавчо закріплене просторове формування із чітко окресленими межами, до складу якого входять прикордонні господарські комплекси щонайменше двох держав, що мають спільний кордон, яке має за мету спільно і узгоджено стимулювати соціально-економічний розвиток своїх територій» - Н. П. Луцишин [5, с.14]. Для створення єврорегіону на прикордонному рівні необхідна згода місцевих та центральних

органів влади. Єврорегіони функціонують згідно власних статутів, які не можуть суперечити законодавству країн, на території яких вони розміщені. На даний час Україна задіяна у таких проектах: «Карпатський єврорегіон», «Нижній Дунай», «Буг», «Верхній Прут», «Дністер», «Дніпро», «Донбас», «Ярославна» та «Слобожанщина» [1, с.124]. В даній роботі розглядається процес становлення та проблемні питання транскордонної співпраці Одеського регіону через діяльність єврорегіону «Нижній Дунай».

На початку липня 1997 р. у місті Ізмаїл (Одеська область) відбулася зустріч Президента України Леоніда Кучми, Президента Республіки Молдова Петру Лучинськи і Президента Румунії Еміля Константінеску, яка завершилася підписанням Протоколу про тристороннє співробітництво між урядами України, Республіки Молдова і Румунії [4]. Цей документ, а також Договір про добросусідство і співробітництво між Україною та Румунією створили основу для роботи, спрямованої на формування об'єднання «Нижній Дунай».

Після вивчення національних законодавств трьох країн та визначення напрямків співробітництва було підготовлено Статут єврорегіону, а 14 серпня 1998 р. у румунському місті Галац відбулося підписання угоди про його формування. До складу єврорегіону ввійшли Одеська область з боку України, райони Вулканешти, Кагул і Кантемир із боку Молдови і повіти Браїла, Галац і Тульча з боку Румунії. Було затверджено і організаційну структуру в такому вигляді:

- Рада єврорегіону – вищий орган управління
- голова єврорегіону
- віце-голови (2)
- комісії за сферами діяльності
- координаційний центр [8].

Одеська область – єдиний регіон України, який є дійсним членом 6 європейських регіональних структур: Асамблеї європейських регіонів, Асоціації європейських прикордонних регіонів, Робочої співдружності придунайських країн, Конференції приморських регіонів Європи, Асамблеї європейських виноробних регіонів та єврорегіону «Нижній Дунай». Дослідження досягнутих результатів в рамках діяльності даного єврорегіону та вироблення подальших кроків є пріоритетним.

У становленні та розвитку транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону «Нижній Дунай» на сьогодні можна виділити два етапи.

Перший етап полягав у роботі з установлення контактів між місцевими органами влади, визначення перспектив і умов співробітництва. Він охоплює період як правового оформлення взаємовідносин між країнами-учасниками проекту «Нижній Дунай», так і становлення роботи з налагодження транскордонного співробітництва вже безпосередньо в його рамках. Завершенням цього етапу можна вважати формування організаційної структури єврорегіону.

На другому етапі важливе місце було відведено визначенню кола загальних проблем, пошуку точок дотику інтересів учасників, напрямків співробітництва між ними. На сьогодні у складі єврорегіону «Нижній Дунай» – п'ять адміністративно-територіальних одиниць, які представляють Україну, Республіку Молдова та Румунію.

Відповідальність за координацію діяльності сторін і підтримку зв'язків між ними покладена на Координаційний центр.

Найбільш гострими проблемами будь-якого прикордонного регіону є незаконна міграція, контрабанда товарів і заборонених вантажів, організація взаємодії між правоохоронними органами. Для визначення конкретних заходів, спрямованих на розв'язання цього кола питань, 14-15 жовтня 1998 р. у румунському місті Браїла відбулося засідання підкомісії з боротьби з організованою злочинністю, де Одеська область була представлена керівниками управління з координації діяльності правоохоронних органів, військових структур і оборонно-мобілізаційної роботи Одеської облдержадміністрації, управління Служби безпеки України в Одеській області, штабу Південного напрямку прикордонних військ України, управління МВС в Одеській області [9].

Одним із найперспективніших напрямків транскордонного співробітництва в рамках

еврорегіону «Нижній Дунай» варто розглядати розвиток економічних зв'язків і торгівлі. В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів у всіх областях України, в тому числі і в Одеській, одним з пріоритетних завдань органів державної влади та місцевого самоврядування є залучення додаткових іноземних інвестицій в сектор економіки. Не останню роль в даному процесі займає транскордонне співробітництво як інтеграційний інструмент залучення інвестицій, що сприяє економічному та соціальному розвитку прикордонних територій, задіяних у відповідних програмах. Саме цьому була покликана сприяти виставка румунських товарів і послуг, яка відбувалася у грудні 1998 р., в результаті якої укладено ряд взаємовигідних контрактів між представниками українських і румунських ділових кіл. На актуальності активізації діяльності з розвитку торгових взаємин у рамках еврорегіону «Нижній Дунай» мав бути зроблений додатковий акцент у світлі зустрічі в кінці травня 1999 р. у Києві Президентів України і Румунії Леоніда Кучми та Еміля Константінеску, у ході якої відзначалося значне падіння товарообігу між двома країнами.

Так, станом на 1 січня 2010 року сума прямих іноземних інвестицій з країн світу до Одеської області становить 1 043,2 млн. дол. США, завдяки чому, за даними Державного комітету статистики України, Одеський регіон займає 7 місце (після м. Київ, Дніпропетровської, Харківської, Донецької, Київської та Львівської областей) серед областей та міст України за обсягом залучених прямих іноземних інвестицій [3]. Однак досягнуті темпи інвестиційного зростання не є достатніми для повноцінного використання ресурсного потенціалу області, розв'язання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіону та його позиціонування на ринку вітчизняних та зарубіжних капіталів. Розкриття економічного потенціалу області значною мірою залежить від додаткового розвитку її окремих галузей, зокрема агропромислового комплексу, енергозабезпечення та енергозбереження, екології та туризму. Слід підкреслити, що саме ці галузі є найпривабливішими для фінансування Європейським Союзом в рамках програм Східного партнерства і Добросусідства, а наразі країни Європейського Союзу, зокрема Румунія, а також Молдова, що є членами еврорегіону «Нижній Дунай», є найбільшими інвесторами в Одеську область.

Важливою є робота зі створення системи взаємного оповіщення про виникнення техногенних аварій і стихійних лих. Загальновизнаний факт, що у більшості випадків для розв'язання проблеми відновлення екологічної рівноваги в тому або іншому регіоні недостатньо зусиль на рівні окремих країн. Особливо гостро це відчувається у несприятливих економічних умовах. І тут на перше місце виходить налагодження транскордонного співробітництва в сфері екології і охорони природи. Вивчається питання про доцільність і можливість підписання окремого Протоколу про співробітництво між учасниками еврорегіону «Нижній Дунай» у цій сфері й створенні спільними зусиллями транскордонного заповідника в дельті Дунаю під егідою Ради Європи. Партнери по еврорегіону – Одеська область і повіт Галац – провели роботу із залучення фінансової допомоги по лінії програм TACIS і PHARE з метою реалізації проекту відновлення екологічного балансу придунайських озер, розробка якого проводилась Регіональним бюро реконструкції й розвитку Одеської обласної ради і комісією з питань охорони навколишнього середовища еврорегіону «Нижній Дунай». У 2000-2003 рр. було реалізовано проект «Придунайські озера, Україна. Стале відновлення та збереження природного стану екосистем», який фінансувався програмою TACIS CBC, бюджет – 2,5 млн. євро. У рамках проекту здійснено:

- моніторинг озер та їх водозаборів, створена відповідна технологічна та технічна база, проведено підготовку місцевих спеціалістів згідно з європейським стандартами;
- розроблено рекомендації з реалізації нового проекту «Технічна допомога транскордонному співробітництву з метою менеджменту та сталого розвитку природоохоронних територій еврорегіону «Нижній Дунай»;
- розроблено практичні рекомендації для попередження виникнення екологічних проблем у водах Придунайських озер [6, с.145].

Але варто зазначити, що ефективність роботи проекту поки що недостатня.

Значна увага приділяється налагодженню культурного обміну, розвитку міжетнічних контактів. У цьому напрямку планується посилити роботу зі зміцнення зв'язків з етнічними українцями, які мешкають у прикордонних повітах Румунії, що має почати реалізовуватися на практиці з надання допомоги українській діаспорі в створенні центрів української культури в повіті Тульча. Вчителі українських шкіл Румунії підвищуватимуть свою кваліфікацію в одеських навчальних закладах. Актуальним є визначення перспективності співпраці мережі мобільного зв'язку за участю операторів України, Румунії та Молдови.

Варто зазначити, що для всіх придунайських територій, що ввійшли до єврорегіону, притаманний набір загальних проблем:

- недостатній, а за окремими показниками – низький рівень соціально-економічного розвитку Придунайських регіонів у масштабі України, Молдови і Румунії;

- недосконала структура господарства прикордонних регіонів (низький рівень розвитку сфери послуг і соціальної сфери в цілому, недостатній рівень розвитку промисловості);

- слабка інфраструктурно-комунікаційна облаштованість території; значна, особливо для Молдови й України, транспортна ізольованість придунайських регіонів від головних центрів і районів. Слабко розвинена транспортна та комунікаційна інфраструктура;

- низько-технологічний і незбалансований (за умовами зберігання та переробки сільськогосподарської продукції) агропромисловий сектор економіки, який є для цих районів провідним;

- низький рівень міжнародного та міжрегіонального співробітництва регіонів Нижнього Дунаю. Запізніле й украй недостатнє входження країн-учасниць проекту в європейські та світові ринки [7, с.34].

Але, незважаючи на проблеми, характерні для єврорегіону «Нижній Дунай», слід відзначити, що Одеський регіон і Україна в цілому вбачають перспективи функціонування даного об'єднання. Складним і незручним є використання залізничної колії Рені (Ізмаїл) – Бессарабка – Арциз – Одеса, яка кількаразово перетинає державний кордон між Україною та Молдовою і має недостатньо узгоджений митний режим. До того ж це одноколійна і технологічно слабо оснащена магістраль, що має вкрай низьку пропускну спроможність. А саме вона повинна стати однією з ланок перспективної транспортної системи країн Організації Чорноморського економічного співробітництва [2, с.122]. Актуальною є перспектива більш ефективного та інтенсивного використання Дунайського водного шляху та максимально повного використання потенціалу єврорегіону щодо міжнародних транспортно-розподільчих функцій та зовнішньоекономічної діяльності. Приміром у сфері транспорту і комунікацій було досягнуте порозуміння з таких питань, як розвиток паромного сполучення між Україною і Румунією шляхом відкриття переправи типу РО-РО між містами Рені (Україна) і Галац (Румунія); розробки документації для організації паромного сполучення між пунктами Тульча (Румунія) – Рені (Україна) для вантажних перевезень та Тульча – Ізмаїл для легкових автомобілів. Обговорювалося питання про створення паромної переправи Орлівка (Україна) – Ісакча (Румунія) [2, с.108].

Існує велика потреба посилення транскордонного співробітництва між Україною і Румунією у сфері управління водними ресурсами Дунайського басейну. Першочерговим завданням якого є відновлення попередніх обсягів роботи Дунайських портів Одещини – Ренійського, Ізмаїльського, Усть-Дунайського. Водночас треба зазначити, що з відновленням в українській частині дельти Дунаю судноплавства по глибоководному судновому каналу «Дунай – Чорне море» збільшився перелік україно-румунських прикордонних проблем. Канал працював ще з 50-х років ХХ ст. і був досить ефективним. Проте, починаючи з 80-х років, він не фінансувався і прийшов у запустіння. Враховуючи те, що Дунай є дуже потужною рікою, яка переносить багато твердих стоків, для підтримки каналу потрібні щорічні експлуатаційні роботи. Через відсутність таких робіт впродовж багатьох років прохід морських суден через канал став неможливим. Щоб відродити регіон української частини

дельти Дунаю потрібно було його поновити, що й було питанням покращення діяльності кількох портів: Ізмаїлу, Кілії, Рені, Усть-Дунайського. Україна, починаючи з 2003 року, впроваджує проект, але Бухарест бурхливо зреагував на це лише в другій половині 2004-го року. Більшість українських експертів схиляється до думки, що причина цієї реакції не пов'язана з негативним впливом на навколишнє середовище, а має політико-економічний характер. Зараз Румунія утримує цілковиту монополію транспорту на цій ділянці Дунаю, а в Бухаресті не сприймається ідея втрати цієї монополії. Втім, всі іноземні судна, які проходять по каналу Суліна в Чорне море, платять чимале мито Румунії.

Питання відновлення роботи глибоководного суднового ходу – це не тільки питання функціонування транспортного коридору, це питання виживання міст Придунав'я, адже транспортна галузь є основою їх економіки. Занепад її може призвести до соціальної катастрофи в регіоні, до дестабілізації всього південноукраїнського пограниччя.

Концепція «Нижній Дунай» цінна тим, що з її впровадженням набагато спрощується вирішення важливих проблем на рівні адміністративних районів. Одна з них – ефективне використання чотирьох міжнародних транспортних коридорів, що проходять через територію країн-учасниць даного євро регіону. Для того щоб забезпечити максимальний ефект євро регіону «Нижній Дунай», доцільно створити вільну економічну зону. Такий статус регіону сприятиме залученню іноземних інвестицій, дасть поштовх розвитку виробництва, забезпечить механізм реалізації ідеї транспортних коридорів. Під впливом активізації процесу спілкування між населенням суміжних територій сусідніх держав в останні роки транскордонні зв'язки набули свого подальшого розвитку. Вони стають все масштабнішими, всебічними і змістовнішими, все глибше охоплюючи господарську сферу діяльності. З формуванням транскордонних об'єднань відкриваються широкі можливості в галузі економіки, транспортних перевезень, охорони навколишнього середовища, енергетики, культури, розвитку і модернізації інфраструктури, сприянню підприємству, боротьбі зі стихійними лихами. Створюються можливості для більш оперативного реагування на потреби ринку, в тому числі в межах відповідного транскордонного об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошко В. В. Реалії та перспективи транскордонного співробітництва України / В. В. Волошко. — Регіональна економіка. — 2008. — № 4. — С. 123-132.
2. Ганжа А. И., Пундик Н. В. Буджакский излом / А. И. Ганжа, Н. В. Пундик. — Одесса: Астропринт, 2013. — 168с.
3. Засадко В. В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку / В. В. Засадко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/nvamu/Ekon/2009_7/09zvvcsp.pdf.
4. Ільченко Н.М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів / Н. М. Ільченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>
5. Луцишин Н. П. Розвиток і функціонування транскордонного об'єднання — євро регіону «Буг» [за ред. С. Максименка, І. Студеннікова.] / Н. П. Луцишин. — На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів. — К., 2000. - 77 с.
6. Мікула Н. А. Євро регіони: досвід та перспективи / Н. А. Мікула. — Львів: ІРД НАН України, 2003. — 222 с.
7. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво [Монографія] / Н. А. Мікула. — Львів:ІРД НАН України, 2004. — 395 с.
8. Студенніков І. В. Євро регіон «Нижній Дунай» як об'єкт історико-регіональних досліджень/ І. В. Студенніков [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sasd_2003_9_36.pdf
9. Студенніков І. В. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку/ І. В. Студенніков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2009_11/R1/Pavliha.pdf